

tárgyát fogja képezni, *(Helyeslés.)* de ellenségei ezek idegen ajkú polgártársainknak is, tehát nekik is állást kell velük szemben foglalniuk, nekik is éles határvonalat kell maguk közt és ezen elemek között vonniuk, mert a testvéries szeretet és a kölcsönös bizalom, melyet mindnyájunk érdekében óhajtunk, kívánunk és ápolni igyekszünk, csakis akkor teremhet meg, ha idegen ajkú polgártársaink visszhangot adnak erre a felhívásra és kiküszöbölik keblükből a beteg és selejtes elemet, mely köztük van. *(Helyeslés.)*

Egészen külön megítélést érdemel természetszerűleg akkor, midőn Szent István birodalmának nem magyar ajkú polgáraitól beszélek, a Horvát — Szlavon-társországok helyzete; mert hiszen ezen országok mint társországok külön közjogi állással bírnak és a horvát nemzet mint közjogi értelemben vett nemzet a magyar törvényhozás 1868-ban a testvéries szeretet és nagylelkűség érzelmeitől vezetelve oldotta meg mindazokat a kérdéseket, amelyek Magyarország és társországai között megoldást kívántak. Tette ezt abban a reményben, hogy ez a magatartás fogja erősebbé kovácsolni a bizalomnak, szeretetnek és ragaszkodásnak aranyláncait. Ha ma ennek politikai eredményeit vesszük vizsgálat tárgyává és vizsgálat alá, sajnálattal kell konstatálnunk, hogy fel-fellobban a régi gyűlölet, a régi visszavonás, hogy még ma is vannak a társországokban politikai körök, amelyek e viszonyokba magukat beletalálni nem tudják. De egyúttal hazafiúi megelégedéssel és örömmel konstatálhatjuk azt, hogy a társországok lakosságának többsége ehhez a kiegyezési politikához becsületesen ragaszkodik, és hogy a horvát országgyűlésen uralkodó nemzeti párt ezt a politikát férfiasan és erőteljesen képviseli. Ily körülmények közt, mélt. főnemek, azt hiszem, hogy mi akkor követünk nemzeti politikát, akkor járunk el a magyar nemzet érdekében és a magyar állam erősítésének érdekében, ha támaszt igyekszünk nyújtani a társországokban annak a politikai iránynak, amely becsületesen fenn akarja tartani velünk a kiegyezést, és ha mindazokat a függő kérdéseket, amelyek közöttünk esetről esetre felmerülnek, a jogtisztelet, méltányosság és a testvéri érzület alapján igyekeztünk megoldani.

B

1903 nov. 6

Gr. Tisza István miniszterelnök képviselőházi nyilatkozata a nemzetiségi kérdésben, programbeszéde elmondásakor

Képv. Napló, 1901—1906. XVIII. 286—287. l.

... Első kardinális irányelvünk a szabadelvűség, a második a nemzeti szempont, a magyar nemzeti politika igénye, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* mert a magyar nemzet ereje fokozásának, növelésének és fejlesztésének igénye, a magyar nemzeti állam teljes kiépítésének igényei háttérbe nem szorulhatnak egyetlenegy fontosabb kérdés megoldásánál sem. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: Ezt akarják elérni a felekezeti oktatással? *(Zaj és mozgás jobbfelől. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én sohasem a látszatot nézem, mert azt tartom, hogy komoly politikusnak, kivált annak, aki vállalkozik az ország ügyeinek vitelére, nem szabad a kirakat számára dolgoznia, *(Helyeslés a jobboldalon.)* hanem azon intézkedéseket kell megvalósítania, amelyek a tényleges, a húsból és vérből való erőviszonyokat javítják magyar nemzeti szempontból. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Ezt az államot a magyar nemzet alkotta meg, erre az államra a magyar nemzet nyomta rá a maga sajátos egyéni jellegét, ... *(Igaz! úgy van! a jobboldalon és a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Ez igaz!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... ezt arról nemcsak letörülni nem engedjük, de azt a reformok terén, az állam intézményei továbbépítése terén is lehetőleg élesen kidomborítani akarjuk. *(Helyeslés jobbfelől.)* Éppen ebből a tényből, hogy a magyar nemzet nyomta rá ez államra jellegét, folyik az is, hogy a jogtisztelet és a testvéri szeretet álláspontjára helyezkedik ez állam az országnak idegen ajkú polgáiraival szemben. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ezer év óta élnek ez országban békében a magyar nemzettel együtt széles rétegei olyan idegen ajkú polgártársainknak, akiknek saját nemzetiségük, saját

nyelvük, saját etnográfiai egyéniségük van. Ezt respektálták apáink a múltban, ezt respektálni becsületbeli kötelességünk a jövőben is, és én azt hiszem, egyenesen a magyar nemzet legjellemzőbb egyéni tulajdonságához maradunk hívek és egyúttal a magyar nemzet jól felfogott érdekét szolgáljuk, ha magunktartását a nemzetiségekkel szemben a jövőre is a jogtisztelet és az igaz rokonszenvtől áthatott testvéri érzület fogja vezetni. (*Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén.*)

Polczner Jenő: Hát a horvát rokonszeny mit csinál? (*Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbról.*)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Át vagyunk hatva attól a meggyőződéstől, hogy ez ország nem magyar ajkú polgárai bizalmának, rokonszenvének megnyerése, megerősítése fontos nemzeti feladat, és hogy a kölcsönös jó viszony ápolása életkérdés magukra ezen idegen ajkú polgártársainkra nézve, de egyúttal fontos érdeke a magyar nemzetnek is. (*Helyeslés jobbról.*)

Eppen azért nemcsak a magyar államnak, nemcsak a magyar nemzetnek, de maguknak az ország idegen ajkú polgárainak is legveszedelmesebb ellenségeit látjuk azokban a veszedelmes izgatókban, akik idegen ajkú polgártársaink lelkületét megmételtyezik, és őket a magyar nemzet, a magyar állam ellen izgatják. (*Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén.*) Közös ellenséget kell látnunk ezekben, és mint közös ellenséggel kell velük elbánnunk, azáltal, hogy teljes szigorral érvényesítsük velük szemben a rendelkezésünkre álló fegyvereket, és kérjük a törvényhozástól ezen fegyverek súlyosítását. (*Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon és a középén.*)

Zboray Miklós: Hát Körberrel mi lesz, hiszen az is ellenség? (*Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbról.*)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mint ellenségekkel kell hogy elbánjanak velük maguk az ország idegen ajkú polgárai is, mert az a cél, amelyet én lelkem egész melegével óhajtok, tudniillik az érzelmeknek igazi összeforrása, a haza minden polgárában faj- és nemzeti különbség nélkül. (*Éljenzés jobbról.*) csak akkor lesz elérhető, ha ez ország idegen ajkú polgárai visszhangot adnak erre a törekvésre, nemcsak szóval, hanem tettekben is azáltal, hogy éles határvonalat húzzanak maguk között és ezen hazafiatlan elemek között. (*Élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.*)

Egészen különleges szempont alá esnek ez eszmekörben a társországok és az azokban fontos közjogi jogosítványokkal és állással felruházott horvát nemzet. Apáink 1868-ban igyekeztek rendezni a Magyarország és társországai közötti viszonyokat, rendezni a legmesszebb menő méltányosság, a legmesszebb menő szeretet és bizalom alapján, azon szempontok által vezetettve, hogy tartós érzelmű egységet létesítsenek az ország és a társországok lakossága között.

Olay Lajos: Elérték?

Gr. Tisza István miniszterelnök: Fájdalom, t. képviselőház, konstatálhatjuk ma is azt, hogy nem a régi gyűlölség, mert ez nem helyes kifejezés, hiszen ha a régi időkre nézünk vissza, valóban testvéri, bajtársi, fegyvertársi szeretet létezett köztünk és ez országok lakossága közt... (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

Ugron Gábor: Megmérgezték őket Bécsből, 1848-ban!

Gr. Tisza István miniszterelnök:... de a közelebbi múltban élesztett gyűlölség (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.*) nem aludt még ki mindenütt a lelkekben, és a társországok lakosságának némely, fájdalom, elég széles rétegeiben, fel-fellobban ma is, de azért megnyugvással konstatálhatjuk azt, hogy az országok józan többsége híven és becsületesen ragaszkodik az 1868-ban megállapított kiegyezéshez, és hogy a horvát országgyűlés többségét alkotó politikai párt ezt a politikát férfias bátorsággal, férfias nyíltsággal, teljes megbízhatósággal képviseli. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*)

Zmeskál Zoltán: No: „Segts es, da habts es!”

Popovics Vazul István: Kikérjük magunknak! Megértjük magyarul is, nem kell németül szólni hozzánk! (*Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.*)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Fontos és örvendetes politikai tény ez. Kísérjük figyelemmel, t. képviselőtársaim, azt a haladást, amelyet az uralmon levő horvátországi párt magatartásában az utolsó harminc esztendő alatt konstatálni lehet: azt hiszem, pártkülönbség nélkül fogjuk egyforma hazafiúi örömmel megállapíthatni azt, hogy igenis Horvátországban a kiegyezési politikának hátsó gondolat nélküli becsületos érvényesítésére törekszik. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Ugron Gábor: Nem áll! Az ellenkezője igaz! Nincsen senki, aki már most ellenünk ne volna.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Az ország érdeke kívánja azt, hogy nemcsak a társországok részére megadott jogok becsületesen megtartassanak, hiszen ezt nemcsak az ország érdeke, de az ország becsülete is kívánja, de az ország érdeke kívánja azt, hogy az a politika, amely Magyarországot az 1868-iki kiegyezés megkötésére vezette, a méltányosságnak, a bizalomnak, a rokonszenvnek az a politikája érvényesüljön a jövőben is, és hogy azok, akik odaát híven és becsületesen képviselik a Magyarországgal való kapcsolat és kiegyezés álláspontját, érezzék azt, hogy az ő jogos törekvéseik itt, ennek az országnak irányadó politikai faktorainál méltánylásra, viszonzásra, visszhangra találhatnak. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.*)

Ugron Gábor: Pofon verik azt, aki magyarul beszél. (*Zaj.*) ...

C

1903 nov. 7 és 9

Kossuth Ferenc beszéde és gr. Tisza István miniszterelnök válasza „a magyar nyelv iskolai jogainak érvényesítése” tárgyában a Tisza-kormány programvitájában

Képv. Napló, 1901—1906. XVIII. 303—304, 322. l.

... T. ház! Ha a programbeszédből hiányzik a magyar nyelv érvényesülése a hadseregben: azt reméltem, hogy legalább olyan téren, ahol a magyar nyelv érvényesülése nem függ a királyi és császári erőtől és akaratától, hanem függ egyenesen a magyar felelős kormányok akaratától: (*Mozgás a bal- és szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) az igen t. miniszterelnök úr a magyar nyelv jogait teljes érvényre fogja juttatni.

A népiskolákról beszélek, t. miniszterelnök úr. A statisztika szerint a magyar népiskolák közül csak 57.3 % a tiszta magyar, 17.9 % a magyar és más nyelvű, 24.5 % pedig az egyáltalán nem magyar iskola. Tehát a Magyarországon létező népiskolák negyedrésze a kormány által közzétett statisztikai adatok szerint olyan, amely tisztán nem magyar.

Igy állván a dolog, t. ház, én azt hiszem, hogy mindenesetre igen szép programpont lenne az, ha az igen t. miniszterelnök úr érvényesítené a magyar nyelv jogát legalább ott, ahol ennek semmi sem állja útját, ott, ahol ennek az önkény és a nagyobb erő gátul nem szolgál. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

T. ház! Az 1879-iki t.-cikk kötelezővé teszi az összes népiskolákban a magyar nyelv tanítását, s azért mégis a kormány statisztikai adatai szerint 2139 olyan népiskola van, ahol csaknem semmit, vagy éppen semmit sem tanítanak magyarul. Amidőn ezt mondom, nem akarok elítélő kritikát gyakorolni a most lemondott közoktatási miniszter ténykedése felett, ...

B. Kass Ivor: És az elődjei felett!

Kossuth Ferenc: ... sőt alkalmat akarok magamnak venni arra, hogy teljes elismeréssel nyilatkozzam az ő nagymérvű magyar szellemű működéséről; (*Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon és a jobboldalon.*) de azért, t. ház, sem a volt, sem a mostani vallás- és közoktatásügyi miniszter úr, sem pedig az igen tisztelt miniszterelnök úr nem tagadhatják el azt a tény, amelyet most felhoztam, tehát nem tagadhatják azt, hogy a kormány számára itt egy igen tág tér nyílik, amelyet a magyar nyelv számára meghódíthat és meghódítani kell. (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Helyeslés jobbfelől.*)

De, t. ház, továbbmegyek; nemcsak a népnevelés terén mutatkoznak ilyen nagymérvű anomáliák, hanem a középiskolák terén is, bár nem oly nagy mérvben, mint a népnevelés terén. Jellemző az, hogy az ilyen középiskoláknak 10 százaléka egyáltalában nem magyar, és mindössze csak 75 százalék oly középiskola van, amely tisztán magyar tannyelvű. Tizenöt százalék pedig vegyes.

Vlád Aurél: Mondja ezt a Bihar megyei román választóknak.

Pichler Győző: Vlád eljön ide lármázni, otthon mindig elverik és hallgat.

Pap Zoltán: Majd kikap itt is, csak sokat beszéljen!